

บทที่ 1

คำนำ

ข้าวป่าเป็นข้าวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติส่วนมากจะพบเห็นบริเวณริมถนน ริมคลอง ในลำคลองข้างทาง ในแอ่งน้ำใกล้กับแปลงปลูกข้าวหรือในแปลงปลูกข้าว ชื่อของข้าวป่าอาจถูกเรียกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ข้าวนก ข้าวนกปี๊ด ข้าวละมานหรือหญ้าละมาน หญ้าสะแห และข้าวผี (สงกรานต์, 2532) ในประเทศไทยพบข้าวอยู่ทั้งหมด 7 species คือ *Oryza granulata*, *O. nivara* Sherma et Shastry, *O. officinalis* Wall, *O. ridleyi*, *O. spontanea* and populations, *O. rufipogon* Griff และ *O. sativa* สำหรับ *O. spontanea* เป็นลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างข้าวป่าและข้าวปลูก ส่วน 6 species แรกนั้นเป็นข้าวป่าที่มีลักษณะแตกต่างไปจากข้าวปลูกหรืออาจมีลักษณะบางอย่างเหมือนข้าวปลูก (IRRI, 1991) ข้าวป่านั้นจัดเป็นแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญของข้าวปลูกซึ่งนักปรับปรุงพันธุ์สามารถนำลักษณะที่ดีบางลักษณะมาช่วยพัฒนาพันธุ์ข้าวปลูกให้มีความต้านทานต่อโรค แมลง หรือต้านทานต่อสภาพแวดล้อมที่ผิดปกติ เช่น *O. officinalis*, *O. minuta* (Presl), *O. nivara* ต้านทานต่อเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล 3 ชนิด (biotype) และ *O. rufipogon* Griff และ *O. nivara* มีความต้านทานเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล (Chang et al., 1991)

สำหรับการแพร่กระจายและความผันแปรลักษณะของข้าวป่าในประเทศไทย สงกรานต์ และคณะ (2538) พบการกระจายตัวของ *O. rufipogon* ทุกภาคเหมือนกับ *O. nivara*. และ *spontanea* forms แต่ *O. rufipogon* ค่อนข้างพบมากกว่าชนิดอื่น แสดงว่า *O. rufipogon* มีการแพร่กระจายกว้างขวางกว่าชนิดอื่น ซึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งชนิดที่เป็นฤดูเดียวจะอยู่กระจายในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยจนถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และชนิดที่เป็นหลายฤดูจะอยู่กระจายในฝั่งทางด้านตะวันตกของแม่น้ำโขง และยังมีรายงานว่าการสูญหายของข้าวป่ามีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นซึ่งมีสาเหตุมาจากการขยายตัวของชุมชนที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมที่ข้าวป่าสามารถอาศัยอยู่ได้ เช่น การตัดถนน การทำเขตกกรรม ดังนั้นเราจึงควรอนุรักษ์ข้าวป่าไว้เพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรมของข้าวปลูก ข้าวป่าบางชนิดที่เป็นแหล่งของความต้านทานโรคและแมลงจะถูกอนุรักษ์ทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรมและศักยภาพต่อความต้านทานศัตรูข้าวเหล่านั้นไปในตัวด้วย แล้วทำการขยายแนวคิดไปสู่เจ้าของพื้นที่เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะทำการอนุรักษ์ไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่องานด้านการปรับปรุงพันธุ์ข้าวในประเทศไทย อย่างไรก็ตามพบว่าในบางครั้ง

ความหลากหลายอาจก่อผลเสียหายได้ เช่น ในพื้นที่ปลูกข้าวทางภาคกลางของประเทศไทยได้เริ่มมีการระบาดของข้าวป่าในนาหว่านน้ำตมแถบภาคกลางและนาหว่านน้ำลึกแถบจังหวัดนครนายก เมื่อปี พ.ศ. 2545 และทวีความรุนแรงมากขึ้น พบว่าผลผลิตของข้าวปลูกจะลดลงกว่า 50 เปอร์เซ็นต์เมื่อมีข้าวป่าระบาดในแปลงข้าวปลูกมากกว่า 40 % (จรรยา, 2547) ประเทศลาว เวียดนาม มาเลเซีย และกัมพูชา (IRRI, 2001) พบการระบาดของข้าวป่าในแปลงข้าวปลูกจำนวนมาก ทำให้เกิดผลเสียหายแก่ผลผลิต ดังนั้นงานทดลองนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินลักษณะพันธุ์และความหลากหลายทางพันธุกรรมภายในและระหว่างตัวอย่างของข้าววัชพืชที่มีลักษณะข้าวป่าที่พบระบาดในแปลงข้าวปลูกพันธุ์สุพรรณบุรี 1 ซึ่งผลที่ได้จากการทดลองนี้จะทำให้เข้าใจและนำไปสู่วิธีการจัดการและการอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved